

บทที่ 4

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาค้นคว้าวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระยะเวลาเฉลี่ยการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดา และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานของสตรีที่มีผลต่อระยะเวลาการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดา โดยศึกษาถึงตัวแปรเกี่ยวกับลักษณะงานของสตรี อาชีพของสตรี และสถานภาพการทำงานของสตรี

ในการศึกษาได้ใช้ตัวอย่างของโครงการสำรวจประชากรและการอนามัยในประเทศไทย ซึ่งดำเนินการเก็บข้อมูลโดยสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ระหว่างเดือนมิถุนายน ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ.2530 จากการสัมภาษณ์ครัวเรือน และสตรีที่เคยสมรส อายุระหว่าง 15-49 ปี รวมทั้งสิ้น 6,775 ราย การศึกษาค้นคว้านี้ศึกษาเฉพาะสตรีที่มีบุตรคนสุดท้าย อายุไม่เกิน 60 เดือน และในวันที่สัมภาษณ์ไม่ได้ให้บุตร รวมหน่วยตัวอย่างทั้งสิ้น 1,799 ราย

ตัวแปรตามในการศึกษาคือ ระยะเวลาดูแลการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดา ตัวแปรอิสระ คือ การทำงานของสตรี ได้แก่ ลักษณะงานของสตรี อาชีพของสตรี และสถานภาพการทำงานของสตรี โดยมีสมมติฐานหลักว่า การทำงานของสตรีที่แตกต่างกัน มีผลให้ระยะเวลาการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาแตกต่างกัน

ในการประมวลผลข้อมูลได้ใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSSX (Statistical Package for the Social Science) ส่วนการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูลใช้ตารางและแสดงข้อมูลทั่วไป และใช้สถิติค่าเฉลี่ยเลขคณิต แสดงทิศทางความสัมพันธ์ระหว่างการทำงานของสตรีกับระยะเวลาเฉลี่ยการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดา

ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. ระยะเวลาเฉลี่ยการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดา

ระยะเวลาเฉลี่ยการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาของสตรีในประเทศไทยเท่ากับ 12.70 เดือน ซึ่งพบว่าลดลงจากผลการศึกษานในอดีตเล็กน้อย กล่าวคือจากการศึกษาเมื่อ พ.ศ. 2527 และ พ.ศ.2530 พบว่าระยะเวลาเฉลี่ยในการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาเท่ากับ 17.6 เดือน และ 16.8 เดือน ตามลำดับ (Knodel, Kamnuansilpa and Chamrathirong, 1985, 302-311; นภาพร ชโยววรรณ และคณะ, 2532 ก: 22) และพบว่าสตรีที่มีอายุน้อย มีระยะเวลาเฉลี่ยการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาสั้นกว่าสตรีที่มีอายุมาก ส่วนสตรีที่สามีประกอบอาชีพวิชาชีพ

หรือเสมียน จะมีระยะเวลาเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาล้นกว่าสตรีที่สละประกอบอาชีพเกษตรกรรม และสามีที่ระดับการศึกษาสูง มีผลทำให้ระยะเวลาเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาลดลง นอกจากนี้ยังพบว่า สตรีที่มีสถานภาพทางทรัพย์สินของครัวเรือนระดับสูง มีระยะเวลาเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาล้นกว่าสตรีที่มีสถานภาพทางทรัพย์สินของครัวเรือนระดับต่ำ

2. ลักษณะงานของสตรี

พบว่าสตรีที่มีลักษณะงานนอกภาคเกษตรกรรม มีระยะเวลาเฉลี่ยการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาเท่ากับ 8.58 เดือนเท่านั้น สตรีที่มีลักษณะงานในภาคเกษตรกรรม มีระยะเวลาเฉลี่ยในการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาสูงถึง 15.27 เดือน และสตรีที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ เลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาเป็นระยะเวลาสั้น 13.50 เดือน

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะงานของสตรีกับระยะเวลาการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ว่า "สตรีที่มีลักษณะงานนอกภาคเกษตรกรรมจะเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาล้นกว่าสตรีที่มีลักษณะงานในภาคเกษตรกรรม และสตรีที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ"

เมื่อนำตัวแปรควบคุม ได้แก่ อายุของสตรี อาชีพของสามี ระดับการศึกษาของสามี สถานภาพทางทรัพย์สินของครัวเรือน ภาคที่อยู่อาศัย และสถานที่คลอดบุตรคนสุดท้าย พบว่าระยะเวลาเฉลี่ยการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาเปลี่ยนแปลงไปเล็กน้อย แต่ทิศทางความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะงานของสตรีกับระยะเวลาเฉลี่ยการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดายังคงเดิม และเป็นไปตามสมมติฐาน

3. อาชีพของสตรี

พบว่าสตรีที่ประกอบอาชีพวิชาชีพหรือเสมียน มีระยะเวลาเฉลี่ยการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดา 3.60 เดือน และสตรีที่ประกอบอาชีพค้าขายและบริการ เลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดานาน 9.49 เดือน ในขณะที่สตรีที่ประกอบอาชีพช่างและผู้อยู่ในขบวนการผลิต มีระยะเวลาเฉลี่ยการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาเท่ากับ 12.01 เดือน สตรีที่ไม่ได้ประกอบอาชีพมีระยะเวลาเฉลี่ยการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาเท่ากับ 13.50 เดือน ส่วนสตรีที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีระยะเวลาการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดานานที่สุด เท่ากับ 15.22 เดือน

ผลการศึกษาเป็นไปตามสมมติฐานของการศึกษาที่ตั้งไว้ว่า "สตรีที่ประกอบอาชีพวิชาชีพหรือเสมียน ค่าขายหรือบริการ จะมีระยะเวลาการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาล้นกว่าสตรีที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และสตรีที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ"

ในทำนองเดียวกันเมื่อเฝ้าดูตัวแปรทางด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม และตัวแปรอื่นๆ ที่คาดว่าจะเกี่ยวข้องมาควบคุม พบว่าระยะเวลาการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาเปลี่ยนแปลงไป แต่ทิศทางความสัมพันธ์ยังคงเป็นไปในทิศทางเดียวกับสมมติฐานของการศึกษา

4. สถานภาพการทำงานของสตรี

ผลการศึกษาพบว่า ระยะเวลาการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาของสตรีที่มีสถานภาพการทำงานลูกจ้างรัฐบาลหรือเอกชนเท่ากับ 9.06 เดือน ส่วนสตรีที่มีสถานภาพการทำงานนายจ้างหรือเจ้าของกิจการ เลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดานานถึง 13.96 เดือน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสถานภาพการทำงานของสตรีมีผลต่อระยะเวลาการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดา และผลการศึกษาสอดคล้องกับสมมติฐานการศึกษาที่กล่าวว่า "สตรีที่มีสถานภาพการทำงานลูกจ้างรัฐบาลหรือเอกชน น่าจะมีระยะเวลาการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาล้นกว่าสตรีที่มีสถานภาพการทำงานนายจ้างหรือเจ้าของกิจการ หรือผู้ที่ทำงานให้ครอบครัวโดยไม่ได้รับค่าจ้าง และสตรีที่ไม่ได้ประกอบอาชีพ"

เมื่อเฝ้าดูตัวแปรทางด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม และตัวแปรที่คาดว่าจะเกี่ยวข้องมาควบคุม พบว่าระยะเวลาเฉลี่ยการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาเปลี่ยนแปลงไป แต่ทิศทางของความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพการทำงานของสตรีกับระยะเวลาการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดา ยังคงเดิม กล่าวคือยังคงเป็นไปตามสมมติฐานของการศึกษา

จากข้อค้นพบดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่ากาทำงานของสตรีมีผลต่อระยะเวลาการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดา กล่าวคือสตรีที่มีลักษณะงาน อาชีพ หรือสถานภาพการทำงานที่แตกต่างกับระยะเวลาการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาแตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาครั้งนี้ทำให้ทราบว่า การทำงานของสตรีมีอิทธิพลต่อระยะเวลาการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดา โดยที่สตรีที่ทำงานนอกภาคเกษตรกรรม สตรีที่ประกอบอาชีพวิชาชีพหรือเสมียน หรือสตรีที่มีสถานภาพการทำงานลูกจ้างรัฐบาลหรือเอกชน มีระยะเวลาในการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาล้นกว่าสตรีที่ทำงานในภาคเกษตรกรรม จากข้อค้นพบนี้จึงมีข้อเสนอแนะว่า

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ควรมีการรณรงค์ให้สตรีได้เลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาอย่างน้อย 3 เดือนหลังคลอด ตามที่ได้บรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 โดยจัดให้มีสถานที่สำหรับเลี้ยงดูเด็กในสถานที่ทำงาน ซึ่งในปัจจุบันพบว่า สถานที่ราชการบางแห่งได้มีการจัดตั้งขึ้น นอกจากนี้ในด้านของกรมแรงงานควรมีสวัสดิการเกี่ยวกับสตรีในเรื่องของระยะเวลาการทำงาน กล่าวคือ อนุญาตให้สตรีหยุดงานได้เป็นบางช่วงเวลา เพื่อที่จะได้ให้บุตร

2. ปัจจัยทางด้านประชากรคือ อายุของสตรี ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อระยะเวลาในการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดา โดยที่สตรีอายุน้อย (<35 ปี) เลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาเป็นระยะเวลาสั้นกว่าสตรีที่มีอายุมาก ดังนั้นรัฐบาลควรมีการรณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวกับสตรี โดยเฉพาะสตรีในกลุ่มอายุน้อยกว่า 20 ปี เพื่อให้สตรีเหล่านี้ได้มีความรู้ ทักษะ และสามารถให้การเลี้ยงดูบุตรได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดา

นอกจากนี้ยังพบว่า สถานที่คลอดบุตรมีผลต่อระยะเวลาการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดา กล่าวคือ สตรีที่คลอดบุตรในโรงพยาบาลของรัฐหรือเอกชน มักจะเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาเป็นระยะเวลาสั้นกว่าสตรีที่คลอดบุตรที่บ้านหรือบ้านญาติ อาจจะเป็นเพราะในโรงพยาบาลนั้นได้มีการให้นมผสม เมื่อมารดากลับจากโรงพยาบาลก็มักจะให้นมผสมตามที่บุตรเคยได้รับจากทางโรงพยาบาล ดังนั้นบุคลากรทางการแพทย์ ได้แก่ แพทย์ พยาบาล เจ้าหน้าที่อนามัย และหมอดูยา ควรกระตุ้นสตรีโดยการสอนหรือแนะนำให้สตรีเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาเป็นระยะเวลานาน และในโรงพยาบาลควรมีการงดโฆษณาเกี่ยวกับนมผสมโดยเด็ดขาด นอกจากจะแนะนำมารดาแล้ว ยังควรแนะนำสามีและบุคคลในครอบครัวให้ตระหนักถึงความสำคัญของการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาเป็นระยะเวลานาน โดยเฉพาะความเชื่อเกี่ยวกับน้ำนมเหลือง (colostrum) และควรกระตุ้นให้สามีมีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตรด้วย เพราะจากการศึกษาพบว่า อาชีพของสามีก็มีผลต่อระยะเวลาการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดา

ในกรณีที่สตรีประกอบอาชีพนอกบ้าน ไม่สามารถกลับบ้านเพื่อมาให้บุตรได้นั้น ควรกระตุ้นให้สตรีให้บุตรก่อนไปทำงาน เมื่อกลับจากที่ทำงาน ก่อนเข้านอนและช่วงกลางคืน เพื่อที่เด็กจะได้รับนมมารดาเป็นระยะเวลานาน อีกทั้งยังได้รับความอบอุ่นจากมารดาอีกด้วย

สำหรับผู้ที่สนใจจะท้าวิจัยต่อไป ผู้วิจัยขอเสนอแนะแนวทางและแง่มุมที่ควรศึกษาเพิ่มเติม
อย่างละเอียดในการท้าวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1. บัณฑิตทางด้านความเชื่อ ศักดิ์คติ ศาสนา และวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่อาจส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมในการเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดา
2. อาจศึกษาเปรียบเทียบแบบแผนการเลี้ยงดูบุตรของสตรีในกลุ่มพิเศษ เช่น สตรีในเขตชุมชนแออัด สตรีที่มีบุตรคนแรกอายุต่ำกว่า 20 ปี เพื่อจะได้ทราบถึงตัวแปรที่น่าจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของกลุ่มสตรีที่มีลักษณะพิเศษเหล่านี้
3. ตัวแปรอื่นๆ เช่น สาเหตุที่สตรีหยุดเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดา ระยะเวลาที่สตรีตั้งใจจะเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดา และความคิดเห็นว่าการทำงานของตนหรืออิทธิพลของปัจจัยใดที่สตรีคิดว่ามีความสำคัญที่สุดที่ทำให้สตรีแสดงบทบาทของการเป็นมารดาได้ไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร
4. ความมีการศึกษาในเขตเมืองถึงลักษณะการทำงาน โดยพิจารณาโดยละเอียด เช่น เวลาทำงาน ระยะทางจากบ้านไปสถานที่ทำงาน ระยะเวลาที่ใช้ในการเดินทางไปทำงาน งานบ้านหรืองานอื่นๆ ที่สตรีกระทำนอกจากงานหลัก การหยุดงานหลังคลอด เป็นต้น ทั้งนี้เพราะอาจทำให้ทราบถึงอิทธิพลของการทำงานที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลี้ยงดูบุตรได้ชัดเจนขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย